שבת תשובה ויום הכיפורים - להיוולד מחדש

הרב אבי גולדברג
ראש כולל ממפיס (תשס"ח - תשע"א)
כיום מחנך ורב בית הספר הימלפרב ירושלים, מתנדב בארגון רבני צהר

ימי התשובה בהם אנו נמצאים, קוראים לנו לעשות מהפכה בחיים. כך כותב הרמב"ם:
"מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים, ועושה צדקה כפי כחו, ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו. ומשנה שמו, כלומר: **אני אחר** ואיני אותו האיש עשה אותן המעשים, ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה...." (הלכות תשובה פרק ב', ד')
וכן – "**אמש** היה זה שנאוי לפני המקום, משוקץ ומרוחק ותועבה **והיום** הוא אהוב ונחמד, קרוב וידיד." (הלכות תשובה – פרק ז', ו')

תהליך התשובה מסוגל להפוך את האדם, להיות אדם אחר, אדם חדש. ממצב בו היה משוקץ ורחוק מהקב"ה, למצב של אהוב ונחמד וקרוב.
רעיון זה מופיע בהלכה מפורסמת המופיעה בגמרא בקידושין מ"ט –
"המקדש אישה על מנת שאני צדיק גמור – אפילו רשע גמור – מקודשת (מספק), שמא הרהר תשובה", וכך פוסק גם הרמב"ם והטוש"ע (פ"ח מהל' אישות הלכה ה , טור ושו"ע אה"ע סי' לח סעיף ל"א.)
היכולת המופלאה הזאת של התשובה, איננה רק עניין תיאורטי, אלא הלכתי ממש. אנחנו מאמינים שיש אפשרות לאדם לשנות את דרכיו מן הקצה אל הקצה. אנחנו מסוגלים לבחור בדרך חדשה, ולהשתנות שינוי מהותי וערכי!

את הרעיון הזה אנו חשים בצורה חזקה במיוחד ביום הכיפורים. השו"ע מציין מנהג של טבילה במקווה בערב יום הכיפורים (או"ח תר"ו סעיף ד'). טבילה מופיעה בתורה כשאר יש צורך להיטהר מטומאות, ואין ספק שגם בערב יום הכיפורים אנו משתדלים להגיע טהורים ונקיים.
אבל נראה שאפשר להציע תוספת עומק ביחס לטבילה הזו. ביחס למצוות הטבילה כותב ספר החינוך –
"ובטעם המים שיטהרו כל טמא, אחשוב על צד הפשט כי הענין הוא כדי שיראה האדם את עצמו אחר הטבילה כאילו נברא באותה שעה, כמו שהיה העולם כולו מים טרם היות בו אדם, וכמו שכתוב: "ורוח אלוקים מרחפת על פני המים" [בראשית א, ב]. ויתן אל לבו בדמיון כי כמו שנתחדש בגופו, יחדש גם כן פעולותיו לטוב, ויכשיר מעשיו, וידקדק בדרכי השם ברוך הוא."
(ספר החינוך, מצוה קע"ג (מצות הטהרה מן הצרעת)
כלומר, בטבילה יש מעין לידה מחדש. ממש כפי שהעולם נוצר בתוך מים, כך גם האדם נוצר מחדש על ידי הטבילה הזו. (יש לציין שגם בריאת העולם החדשה, שנוצרה אחרי המבול – היתה מתוך מים, מי המבול).

מוסיף על רעיון זה הרב שמואל בורשטיין – השם משמואל, בדרשה לשבת תשובה (שנת תרע"ד):
"ונראה דהנה כתיב "מקוה ישראל ה'", ואמרו ז"ל (יומא פה ע"ב) מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקב"ה מטהר את ישראל. וכ"ק אבי אדומו"ר זצללה"ה פירש דבאשר האדם אי אפשר לו לחיות במים, ועל כן כשבא במים הוא כאילו איבד את חיותו, וכשיצא מהמים כקטן שנולד דמי, ככה היא טהרת התשובה, שהרי הוא שב למקורו כאילו עבר ונסתלק מן העולם, והשם יתברך נותן לו חיים חדשים וכקטן שנולד דמי. ...ומובן אשר טהרת התשובה צריכה שתהיה על זה האופן, שיהיה לבו כל כך נשבר בקרבו עד שלא תישאר בו שום מציאות, וכל חושיו וכל כחות נפשו יהיו בלועים בתשובה, כדמיון האדם שבא כולו במים".
הטבילה היא לא רק דומה לבריאת העולם, היא דומה גם כן לבריאת האדם. כמו שאדם נברא מתוך מים ברחם אימו, ואין לאדם קיום ומציאות כשהוא בתוך המים, כך השב בתשובה נולד

מחדש ומתחיל את חייו בזכות התשובה. ועלינו לחוש שבר גדול כל כך בעת שאנו שבים בתשובה, כאילו אין לנו שום מציאות קודמת.

הרעיון של התחלה מחדש, מתגלה ביום כיפור בצורה נוספת. יום הכיפור הוא יום הארבעים לעליית משה להר סיני, עלייה שמתחילה בא' באלול, ומסתיימת במתן הלוחות השניים ובבשורה הנפלאה של "סלחתי כדברך". תקופה מיוחדת של ארבעים מסמלת התחלה מחודשת, יצירה נוספת. כך בהופעה הראשונה של ארבעים יום, במבול - "כי לימים עוד שבעה אנכי ממטיר על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה" (בראשית ז', ד'), ורש"י במקום מפרש – "כנגד יצירת הולד" (וכן בדרשת רב בסוטה ב'. – ארבעים יום קודם יצירת הולד...).

ואכן אנו מוצאים פעמים רבות את המספר המיוחד הזה – ארבעים שנה שעם ישראל הולך במדבר (כדי למחות את חטא העגל להתחיל מחדש), ואנשי ננוה מוזהרים ש"עוד ארבעים יום וננוה נהפכת", ארבעים ימי חנוטים ליעקב אבינו, ארבעים ימים בהם גלית מחרף את מערכות ישראל ועוד, וכך גם ההלכה קובעת שמקווה הטהרה צריך להכיל ארבעים סאה (חגיגה י"א.).

ביום כיפור אנו נולדים מחדש, בזכות התשובה שאנו עושים. האדם ניחן ביכולת השינוי, בבחירה החופשית, וביכולת להתמודד עם כל קושי וכל מצב. דווקא בימים אלו בהם אנו נתקלים במציאות מסובכת, קשה ומאתגרת – אנו יכולים להשתנות, להיוולד מחדש – ולהיות אחרים!

לתגובות: goldbergmem@gmail.com